

UNITATEA EUROPEANĂ ȘI DIVERSITATEA FORMELOR DE JURISDICȚIE

DR. SARMISEGETUZA TULBURE
Judecător la Curtea de Apel Galați

***Résumé:** L'idée de l'unité européenne a une longue et belle tradition, au cours des années les peuples essayant de trouver les meilleures façons pour assurer en même temps l'identité de chaque pays et l'uniformisation des règles de conduite.*

L'Union Européenne a maintenant trois grands objectifs: l'intégration économique, la collaboration dans le domaine des affaires étrangères et aussi la collaboration dans la justice, pour assurer aux citoyens européens un traitement égal devant les instances européennes et nationales.

Le long chemin de l'unité européenne qui part des jours de Napoleon et s'achevent à nos jours et loin d'être droit, au cours de l'histoire les grandes hommes politiques et de droit essayant de trouver la meilleure formule pour mélanger la diversité culturelle et juridictionnelle des pays avec l'intérêt commun, celui de créer une Europe uni.

1. Ideea unității europene are o lungă și frumoasă tradiție. De la Pax romana, pax germanica, pax eclesiastica și până la proiectele moderne de înfăptuire a unei federații europene, istoria a cunoscut numeroase propuneri ingenioase și originale, bine structurate și minuțios gândite, elaborate de celebri oameni de stat, oameni de știință și cultură. Este suficient să numim aci pe Pierre Dubois, Emeric Crucé, George Podiebrad, Ducele de Sully, Abatele Saint Pierre, Immanuel Kant și mulți alții¹.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, proiectele lui Aristide Briand și contelui Coudenhove Kalergi au făcut epocă. De abia însă după cel de al doilea război mondial ideea federalizării Europei a fost repusă în actualitate, pe baze științifice și principiale. De la ideile lui Robert Schuman și Jean Monnet până la Tratatul de la Amsterdam și Nisa, și apoi până la Tratatul Constituțional European, Comunitatea Europeană (devenită ulterior Uniunea Europeană) a străbătut un drum lung, spectaculos și nu rare ori lipsit de dificultăți. De la cele șase state fondatoare ale Pieței Comune, până la cele 27 state care o alcătuiesc astăzi Europa a parcurs un remarcabil proces de extindere.

Dar extinderea Uniunii Europene nu a reprezentat singura dimensiune pe care a căpătat-o procesul integraționist. De la o relativ modestă comunitate de interese în problemele cărbunelui și oțelului, obiectivele organizației s-au îmbogățit neconținut odată cu trecerea anilor.

Astăzi, Uniunea Europeană are - după cum se cunoaște foarte bine - trei obiective mari: integrarea economică, cu tot ansamblul consecințelor sale; colaborarea statelor membre în domeniul problemelor de politică externă și de securitate comună și, în sfârșit, colaborarea în problemele justiției și ale afacerilor interne². Este evident că marii ctitori ai integrării europene - Schuman și Monnet - deși

1 Victor Duculescu, **Dreptul integrării europene. Tratat elementar**, Editura Lumina Lex, București, 2003, pag.33 și urm.; Marie-Thérèse Bitsch, **Histoire de la construction européenne**, ditions Complexe, Paris, 1996, pag.16 și urm.V.I.Feraru, **Proiectul de Uniune a Statelor Europene**, Teză pentru doctoratul în drept, Tipografia "Olimpul", București, 1935, pag.25.

2 **Tratatul de la Amsterdam**, Introducere, selecție și traducere de Theodor Tudoroiu, Editura Lucretius, București, 1999, pag.9; Viorel Marcu, Mihai Ioniță, **Drept instituțional comunitar**, ediția II-a, revăzută și adăugită, Editura Ovidius University Press, Constanța, 2006, pag.111

oameni de stat capabili și bine pregătiți în prospectarea viitorului economic, nu s-au gândit nici pe departe la amploarea și diversitatea procesului de integrare pe care avea să-l cunoască Europa pe parcursul unei perioade de jumătate de secol.

Desăvârșirea procesului de integrare a Europei și transformarea acesteia într-o confederație sau federație a devenit o problemă de actualitate, ca urmare a enunțării unor proiecte elaborate de către diverși oameni politici, conducători de state sau parlamentari europeni.

Indiferent ce variantă va prevala, este cert că în perspectivă, dacă Europa va deveni un stat federal mai mult sau mai puțin încheșat, va trebui soluționată și problema coexistenței diverselor tipuri de jurisdicție care ființează alături, astăzi, pe continent. Dacă Europa va dispune de un guvern puternic, de o structură parlamentară eficientă și de alte instituții capabile să-i desăvârșească integrarea, devine cât se poate de evident faptul că va fi necesară și o **unificare a sistemului său judiciar**³.

Cu ani în urmă, a pune problema sincronizării sau chiar a unificării activităților desfășurate de cele două instanțe europene - Curtea de la Strasbourg și Curtea de la Luxemburg - apărea, neîndoind, un exercițiu superfluu și chiar lipsit de sens.

Dinamica evoluției relațiilor europene a schimbat însă foarte mult datele problemei: Uniunea Europeană, prin adoptarea **Cartei de la Nisa**, a pătruns direct în problematica drepturilor omului iar dacă sub egida sa va fi perfectată în cele din urmă o viitoare constituție europeană - în care rolul dominant îl vor avea actualele sale organe principale - rolul său în edificarea viitoarei Europe va fi covârșitor.

Pe de altă parte, Consiliul Europei s-a implicat tot mai mult în ultimii ani nu numai în probleme diverse ce privesc drepturile omului, preocupându-se de remedierea încălcărilor produse drepturilor unor cetățeni dar a pătruns și el în analiza unor situații politice care implicau evaluări asupra mecanismelor democrației și funcționării instituțiilor în anumite țări (situația din Belarus, Cecenia ș.a.).

În actualul moment istoric se produce inevitabil, deci, o anumită convergență a preocupărilor celor două organizații, Uniunea Europeană și Consiliul Europei, mai ales ca urmare a "legalizării" prin Tratatul de la Maastricht a competenței Uniunii Europene în problemele politicii externe și de securitate comună, a justiției și afacerilor interne.

2. **Practica Curții Europene a Drepturilor Omului** a fost confruntată în ultimii ani cu probleme noi, deosebit de interesante din punct de vedere juridic, care au permis Curții să exprime puncte de vedere competente și argumentate asupra unor probleme dintre cele mai controversate.

În rândul unor asemenea situații menționăm, de pildă, speța Zhermal împotriva Rusiei (nr.60983/2000). În această cauză, care a fost comunicată guvernului Rusiei în conformitate cu prevederile art.3 din Protocolul nr.1, situația de fapt a fost următoarea: legea regională cu privire la modalitatea de alegere a guvernatorului insulei Sahalin, care este totodată și reprezentant în Consiliul Federației Ruse al acestei regiuni, prevede că urmează să fie considerat ales "candidatul care a obținut majoritatea voturilor alegătorilor care au participat la alegeri". În cazul în care nici un candidat nu satisface această condiție, legea prevede organizarea unui al doilea tur de scrutin, la care vor participa numai primii doi candidați în ordinea voturilor obținute. Numai într-o asemenea situație va fi considerat ales candidatul care a obținut majoritatea voturilor față de un alt candidat. În pofida acestor dispoziții, Duma insulei Sahalin a decis că alegerile să se desfășoare numai cu un singur tur de scrutin, iar guvernatorul al cărui mandat expira a ieșit în fruntea candidaților, obținând 60.149 voturi (39,5% din sufragii), față de contracandidatul său cel mai apropiat, care a obținut 41.452 voturi. Guvernatorul al cărui mandat expira a fost declarat ales de Comisia electorală, deși el a obținut numai majoritatea relativă a voturilor. Cel de al doilea candidat, Zhermal, a depus mai multe contestații, care au rămas fără ecou. Curtea Supremă a acceptat totuși punctul de vedere al contestatorului, dar a trebuit să-și "anuleze decizia" după ce Duma, care se întrunise între timp, a adoptat un decret interpretativ al dispozițiilor legii electorale care stipula că "trebuie să fie considerat ales candidatul care a obținut majoritatea relativă de voturi".

3 Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, **Justiția europeană. Mecanisme, deziderate și perspective**, Ed.Lumina Lex, București, 2002, pag.419 și urm

O importantă hotărâre a fost pronunțată la 22 martie 2001 de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în **afacerea Streletz c/Germaniei**. În această cauză, Curtea a avut de soluționat de fapt două procese, primul intentat de Fritz Streletz, fost ministru adjunct al apărării al R.D.G., Heinz Kessler, fost ministru al apărării, Egon Krenz, fost președinte al Consiliului de Stat și cel de al doilea de fostul soldat est german K-H.W., prin care se contesta legalitatea pedepselor aplicate de tribunalele germane în legătură cu folosirea armelor de foc pentru a împiedica trecerea frontierei către R.F.G. În ambele cazuri, Curtea a respins susținerea că faptele săvârșite nu ar fi fost contrare dreptului german aplicabil în R.D.G. și nici regulilor dreptului internațional.

În această speță, Curtea a estimat că practica urmată în fosta R.D.G. cu privire la supravegherea frontierei contravenea în mod flagrant dreptului internațional - și în special prevederilor legate de apărarea vieții. Curtea a apreciat că dacă R.D.G. ar mai fi existat și astăzi, ea ar fi fost făcută responsabilă de acțiunile în cauză din punctul de vedere al dreptului internațional. În ceea ce privește învinuții, aceștia au încălcat, prin faptele comise, norme cunoscute ale dreptului internațional, astfel încât condamnându-i pe petiționari, jurisdicțiile germane de după reunificare nu au încălcat prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului și nici alte norme de drept internațional.

O speță bine cunoscută în țara noastră a fost cea privind pe **Ilie Ilașcu ș.a. c/Moldovei și Rusiei** (nr.48787/99). Reclamanții, cetățeni ai Republicii Moldova, au fost deținuți în Transnistria - regiune secesionistă a Moldovei - Ilie Ilașcu fiind pus în libertate ca urmare a unor negocieri purtate în cursul anului 2001, iar ceilalți compatrioți se află încă în închisoarea din Tiraspol. Circumstanțele cauzei au fost următoarele:

În 1992, după confruntări armate violente între forțele armate din Moldova și separatiștii transnistreni, armata rusă a fost acuzată de către autoritățile din Moldova de a fi sprijinit elementele separatiste. Parlamentul Moldovei a denunțat chiar ingerința Rusiei în problemele sale interne, deplângând prezența armatei ruse pe teritoriul Transnistriei. Diferendul între Moldova și Rusia cu privire la retragerea trupelor de pe teritoriul Moldovei nu a fost soluționat nici acum. În 1992, solicitanții au fost arestați de autoritățile Republicii autoproclamată Transnistria și acuzați de a fi luptat împotriva "statului legitim al Transnistriei". Ei au fost trimiși în fața Tribunalului Suprem al Republicii autoproclamate Transnistria, care i-a condamnat în urma unui proces în cadrul căruia nu au putut să ia contact cu avocații lor decât în prezența unor polițiști înarmați. Ilie Ilașcu a fost condamnat la moarte, iar ceilalți compatrioți ai săi la pedepse grele cu închisoare și confiscarea averii. Tribunalul Suprem al Moldovei s-a auto-sesizat și a casat această sentință, considerând Tribunalul Suprem al Republicii autoproclamate Transnistrene ca fiind neconstituțional și a ordonat, în consecință, eliberarea solicitanților. În 1995, Parlamentul Republicii Moldova a cerut Guvernului Moldovei să intervină pentru a obține eliberarea solicitanților, aceștia plângându-se de altfel de condițiile detenției lor, implicând privarea de hrană și de lumină, precum și organizarea de simulacre de execuții. Parlamentul Republicii Moldova a cerut Guvernului să manifeste mai multă fermitate. Solicitanții - care au adresat plângeri la Consiliul Europei - au acuzat atât Rusia cât și Moldova pentru inerția manifestată de autoritățile sale în ceea ce privește punerea în aplicare a hotărârii Tribunalului suprem din Moldova, prin care s-a ordonat eliberarea lor.

La 8 iulie 2004, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a pronunțat o decizie în dosarul privind pe Ilie Ilașcu și celelalte persoane condamnate de autoritățile locale din Transnistria⁴.

Curtea a constatat existența unei răspunderi a Republicii Moldova pentru neîndeplinirea obligațiilor care-i reveneau după Mai 1991, ca și a Federației Ruse, în menținerea unui regim ilegal și anticonstituțional de supraveghere a persoanelor avute în vedere în acest proces. În consecință, Curtea a apreciat - cu 16 voturi contra 1 - că Federația Rusă a încălcat prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului și prevederile art.3 din convenția menționată, iar Republica Moldova, ca și Federația Rusă, au încălcat prevederile art.34 din aceeași convenție.

4 *Bulletin d'information sur les droits de l'homme*, no.63, juillet-novembre 2004, pag.4 și urm.

Curtea Europeană a dispus totodată alocarea sumei de 180.000 euro lui Ilie Ilașcu pentru prejudiciul materială și morală adusă și a sumei de 120.000 euro pentru fiecare dintre ceilalți trei solicitanți.

În anul 2006 a fost pus pe rol un nou dosar referitor la **Andrei Ivanțoc și Tudor Petro-Popa**, rămași în detenție după eliberarea lui Ilie Ilașcu.

Guvernul României a intervenit în acest proces de partea celor doi deținuți, care dețin și cetățenia României. Rusia a invocat din nou faptul că nu deține controlul asupra teritoriului transnistrean, în timp ce Guvernul Moldovei a răspuns că a depus și depune eforturi permanente pentru eliberarea deținuților. Avocații urmează să remită observațiile către CEDO până la începutul lunii noiembrie. Eudochia Ivanțoc a declarat că se simte tot mai descurajată să creadă în izbânda celei de a doua decizii a CEDO, în cazul în care prima nu a fost pusă în vigoare la circa doi ani și jumătate de la pronunțarea primei decizii. Ilie Ilașcu a declarat că Rusia a sfidat în toate modurile posibile CEDO ca instanță de justiție internațională și europeană, precum a sfidat și Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (CMCE), președinția căruia este deținută de jumătate de an chiar de Rusia. CMCE este responsabil de verificarea respectării deciziilor CEDO și a emis deja patru rezoluții interimare prin care Rusia a fost atenționată asupra neîndeplinirii Hotărârii CEDO din 8 iulie 2004, dar cei doi deținuți rămân în captivitate ilegală în Transnistria⁵.

3. În ce privește Curtea de la Luxemburg, învederăm, de asemenea, câteva exemple care exprimă, credem noi, cât se poate de pregnant orientarea europeană de perspectivă a acestei instituții. Astfel, pentru prima dată, în 1963 Curtea de Justiție, într-o afacere celebră, **speța Van Gend & Loos** (dosarul 26/62) a stabilit în mod neechivoc principiul aplicabilității directe a dreptului comunitar, dar și al superiorității acestuia față de ordinea juridică națională a statelor.

Punctul de plecare al acestei spețe celebre l-a constituit o împrejurare aparent banală. O întreprindere olandeză de transport - **Van Gend & Loos** - sesizase un tribunal olandez cu o acțiune împotriva Administrației Vămirilor din Olanda, întrucât aceasta percepușe o taxă vamală majorată la importarea unui produs chimic care provenea din - pe atunci - Republica Federală a Germaniei.

În acțiunea sa, întreprinderea olandeză considera că s-a produs o încălcare a articolului 12 din Tratatul Comunității Europene, care interzicea introducerea unor noi taxe vamale sau majorarea taxelor vamale existente în Piața Comună.

Decizia dată de Curte în acest caz, care a devenit celebră, a fost pronunțată la 5 februarie 1963 împotriva punctelor de vedere exprimate de guvernele belgian și olandez, ca și a concluziilor puse în cadrul dezbaterilor de Avocatul general al Curții. Decizia - care a dat câștig de cauză firmei Van Gend & Loos - a statuat că reglementările cuprinse în tratatele care au pus bazele Comunității Europene erau direct aplicabile resortisanților statelor membre atunci când ele fuseseră acceptate fără rezerve și nu necesitau alte măsuri suplimentare pentru aplicarea lor. În același timp, în motivarea sentinței, Curtea a subliniat faptul că prin crearea Comunităților Europene a fost constituită o nouă ordine juridică, ai cărei subiecți sunt nu numai statele, dar, în egală măsură, și cetățenii lor.

Probleme legate de existența unei ordini comunitare și de primordialitatea dreptului internațional au fost ridicate și în afacerea **Costa versus Enel** (dosarul 6/1964), luată în discuție aproape doi ani mai târziu de la data pronunțării deciziei în afacerea Van Gend & Loos. În această cauză se pune problema luării în discuție a unor consecințe ce decurgeau din naționalizarea, în anul 1962, de către Italia a producției de electricitate, aceasta fiind încredințată unei singure întreprinderi - ENEL. Dl. Flaminio Costa, acționar al societății Edison Volta, naționalizată prin măsura guvernului italian, s-a considerat prejudiciat datorită naționalizării adoptate de statul italian și a refuzat să achite o modestă factură de electricitate, de câteva sute de lire, dorind să-și facă respectate drepturile. Susținerea sa în fața judecătorului de pace din Milano era aceea că legea de naționalizare adoptată de guvernul italian ar fi adus atingere Tratatului C.E.E.

În această cauză, care și ea a suscitat un larg interes din partea juriștilor, problemele erau deosebit de complexe, prin aceea că, de fapt, se ridica o problemă de conflict între dreptul comunitar și o lege națională internă ulterioară. În Italia, potrivit unei vechi practici și ca urmare a cunoscutei teze

⁵ <http://www.stiri24.ro>

promovate de școala juridică condusă de Dionisie Anzilotti, tratatele au numai valoarea unor legi naționale, fiind recepționate în dreptul intern, astfel încât legea de naționalizare din 6 septembrie 1962 constituia, din punctul de vedere al dreptului italian, o lege internă ulterioară legii prin care fuseseră ratificate Tratatul de la Roma, ceea ce ar fi putut duce la concluzia că tratatele în cauză au fost modificate printr-o lege internă.

Soluționând problema conflictului, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a estimat că "Tratatul C.E.E. a instituit o ordine juridică proprie integrată sistemului juridic al statelor membre din momentul intrării în vigoare a tratatului, și care se impune jurisdicțiilor acestora..."⁶.

Este de observat că în raport de speța **Van Gend & Loos**, în afacerea *Costa versus Enel* Curtea a dezvoltat - și a accentuat - unele idei. Dacă în afacerea *Van Gend & Loos* se vorbea de instituirea unei "Piețe Comune", și de faptul că prin tratate s-a constituit "o ordine juridică nouă de drept internațional", în speța *Costa versus Enel* Curtea revine asupra formulărilor anterioare, înlocuind expresia "ordine juridică de drept internațional", cu "ordine juridică proprie", totodată "independența" dreptului comunitar față de dreptul statelor membre fiind înlocuită cu "integrarea" dreptului comunitar în sistemul juridic al statelor membre.

Trebuie remarcat că pe parcursul anilor, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a adus importante contribuții la precizarea și dezvoltarea unor principii de drept comunitar înscrise în tratatele fundamentale, facilitând o mai bună cunoaștere și aplicare a lor. Așa, de pildă, în speța *Cassis de Dijon* (1979), Curtea a statuat în mod neechivoc că europenii pot să consume orice fel de produse alimentare provenind din țările Comunității, cu condiția ca acestea să fie legal fabricate și comercializate, neexistând motive temeinice legate de protecția sănătății sau a mediului care ar opri importul acestora.

În domeniul relațiilor umane, Curtea a statuat că muncitorii europeni trebuie să se bucure de toate condițiile de angajare și de muncă de care beneficiază colegii lor naționali. În diverse hotărâri ale Curții s-a precizat întinderea drepturilor de care se bucură soțul (soția) și copiii unui muncitor imigrant care locuiesc împreună cu el și a dispus că acești copii trebuie nu numai să fie admiși la cursurile de învățământ general și de formare profesională, dar și să beneficieze, în același timp, de aceleași măsuri de încurajare care sunt acordate copiilor cetățenilor statelor de reședință, cum ar fi bursele, împrumuturile fără dobândă, avantajele pentru reintegrarea socială a handicapatilor etc.

În ceea ce privește egalitatea de remunerare între bărbați și femei, Curtea, în **afacerea Defrenne** (1971) a estimat că nu este necesar să fie adoptate măsuri la nivel comunitar sau național pentru a se asigura aplicarea directă a acestui principiu, revenind jurisdicțiilor naționale sarcina de a face să beneficieze orice cetățean de consecințele sale.

Ideea menționată și-a găsit, de altfel, consacrară și în prevederile Cartei Europene a Drepturilor Fundamentale, care a generalizat, într-un anumit sens, și experiența organelor judiciare comunitare în diverse domenii.

În măsura în care Parlamentul European a primit noi competențe, Curtea a recunoscut - chiar înainte ca Tratatul de la Maastricht să prevadă în mod expres - că anumite acte ale Parlamentului pot face obiectul unui recurs înaintea sa sau, invers, că Parlamentul poate să atace actele altor instituții comunitare.

4. În procesul integrării europene, elementul juridic a avut și are un rol primordial, atât sub forma tratatelor instituționale, prin care au fost puse bazele comunității și sunt aduse permanent elemente noi, ca și prin marea bogăție a actelor comunitare subsecvente - recomandări, directive, regulamente etc. - emise de organele comunitare, alcătuind un așa numit izvor de drept "derivat", dar nu mai puțin important în ce privește evoluția instituțiilor comunitare.

Trebuie remarcat că ideea unității de jurisdicție a fost avută în vedere încă de la constituirea formelor premergătoare ale Uniunii Europene de astăzi. În etapa negocierilor preliminare din 1950 s-a avut în vedere la un moment dat posibilitatea înființării unei **Comisii de arbitraj**, ca și ideea

6 C.J.C.E., Decizia din 15 iulie 1964, Dos.6/1964; vezi și Jean Boulouis, Roger-Michel Chevalier, **Grands arrêts de la Cour de Justice des Communautés européennes**, 6e édition, tome I, Dalloz, Paris, 1994, pag.139; Klaus-Dieter Borchard, *L'ABC du droit communautaire*, Luxembourg, 2000, pag.94.

recurgerii la serviciile unui organ de jurisdicție de genul **Curții Internaționale de Justiție**, dar ambele proiecte au fost respinse de negociatori⁷.

Rezultă, deci, că încă de timpuriu, constituirea unui **unic organ jurisdicțional** a fost avută în vedere de statele care au participat la procesul de adoptare a primelor instrumente juridice comunitare (CECO, CEE, EURATOM).

Activitatea jurisdicțională a Curții s-a extins și diversificat pe parcursul timpului. Deciziile instanței de la Luxemburg au oferit și oferă permanent elemente inedite de interpretare, care înlesnesc nu numai cunoașterea esenței dreptului comunitar, dar și a trăsăturilor specifice ale acestuia, care îl definesc ca un element de profundă noutate al epocii contemporane.

De altfel, Europa are o bogată și bine cunoscută tradiție juridică; pe continentul european s-au afirmat - pornind de la elementele de bază ale dreptului roman - importante sisteme de drept interstatale și anume: dreptul romanic (francez și italian), dreptul germanic, dreptul anglo-saxon - având fiecare trăsăturile și elementele sale specifice, dar păstrând și afirmând în întreaga evoluție marile idei și principii desprinse din dreptul roman.

Nu mai puțin, Europa a fost întotdeauna "țara" unor judecători celebri. În Grecia antică, la Roma, judecătorii erau persoane de cea mai înaltă competență și moralitate. Rolul lor a fost evidențiat adesea de mari gânditori ai antichității: Platon, Aristotel, Cicero, Seneca. Respectul pentru judecători s-a păstrat pe parcursul timpului, în Germania fiind bine cunoscut cazul unui judecător care a pronunțat o sentință chiar împotriva regelui Frederic cel Mare, de unde dictonul care s-a păstrat până în zilele noastre: "mai există judecători la Berlin!".

Integrarea europeană presupune, deci, în actualul moment istoric, nu numai o desăvârșire a cadrului instituțional care a început la Nisa, și care a fost perfectat prin Tratatul Constituțional European. Ea solicită, cu necesitate, și perfecționarea mecanismelor juridice, adoptarea unui drept european, dar și statornicirea unei justiții general europene, corolar necesar al procesului de federalizare a Europei.

5. După cum se cunoaște, în prezent în Europa ființează mai multe organizații internaționale, având competențe diferite, dar concurente. În afară de **Uniunea Europeană** - la care ne-am referit - în Europa mai există **Consiliul Europei** - organizație reprezentativă cuprinzând 46 membri, **Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa**, incluzând 56 state, fiind totodată prezentă o importantă parte a structurilor **Alianței Nord-Atlantice** (22 din cele 26 țări membre ale NATO).

Problema care se ridică este aceea: cum vor funcționa, în perspectivă, relațiile dintre aceste organizații în condițiile accentuării procesului integraționist? Varianta cea mai comodă ar fi, desigur, aceea a menținerii lor, cu corectivul sincronizării unor obiective și competențe ale diverselor tipuri de organizații, dar nu ar fi lipsit de interes a se examina nici ideea contopirii lor - parțiale sau totale.

Nu trebuie uitat că Uniunea Europeană își propune tot mai mult nu numai obiective de ordin economic (pentru care a fost creată inițial), dar și obiective de ordin politic și militar. Adoptarea la Nisa a Cartei drepturilor fundamentale a cetățenilor Europei ridică o serioasă problemă de competențe, în perspectivă, între Uniunea Europeană și Consiliul Europei⁸.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este bine cunoscută prin contribuția sa laborioasă la formularea unor principii, idei și jurisprudențe care - dincolo de soluționarea concretă a unor cauze de speță - au contribuit la forjarea unui adevărat drept european al drepturilor omului. În măsura în care viitoarea federație europeană va dobândi prerogative politice, în măsura în care va exista un președinte și un Parlament european, este cert că și jurisdicția europeană, indiferent în ce domeniu, va trebui să devină o jurisdicție unitară⁹.

7 Ami Barav, Christien Philip, **Repertoire de Droit communautaire**, Cour de Justice, pag.2. A se vedea și Jean Monnet, **Mémoires**, Ed.Fayard, Paris, 1976, pag.377; M.Lagrange, **La Cour de Justice des Communautés européennes: du Plan Schuman í l'Union Européenne**, în "Revue trimestrielle du droit européen", nr.2, 1978

8 Victor Dan Zlătescu, **Drept privat comparat**, Editura OSCAR PRINT, București, 1997, pag.109 și urm.

9 Jean-Marc Favret, **Droit et pratique de l'Union Européenne**, 4-e édition, Gualino editeur, 2003, no.38, pag.53 și urm.

9 Jean-François Flauss, **La Cour européenne des droits de l'homme est-elle un Cour Constitutionnelle?**, în "Revue Française de Droit Constitutionnelle", no.36/1999, pag.711.

Există, firește, probleme juridice dificile, care ar putea apărea în perspectivă ca urmare a oricăror încercări de sincronizare între activitatea Curților de la Luxemburg și de la Strasbourg.

Uniunea Europeană este o organizație supranațională, în care totuși principalele decizii în cadrul Consiliului se iau cu votul majorității calificate. Consiliul Europei este, însă, prin excelență, o organizație care se prevalează încă de cunoscutul principiu "un stat - un vot". Pe de altă parte, componența Consiliului Europei este mult mai largă decât a Uniunii Europene, iar condițiile pentru obținerea calității de membru în fiecare dintre cele două organizații deși relativ asemănătoare, prezintă diferențieri.

Aceste considerații pledează pentru menținerea celor două forme de jurisdicție, în condițiile în care și realitățile europene, nivelul de dezvoltare, dar mai ales de acceptare și aplicare a principiilor drepturilor omului continuă să rămână diferite (de pildă, luarea în discuția Consiliului Europei a unor situații din unele foste republici sovietice).

6. Existența unui anumit paralelism se vedește și între acțiunile Uniunii Europene și cele ale **Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa - OSCE.**

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, care își desfășoară și ea activitatea - precum majoritatea organismelor internaționale - în baza principiului "un stat un vot", recurgând de preferință la modalitatea consensului, dispune de importante prerogative de control în ceea ce privește, mai ales, respectul drepturilor minorităților naționale, dezamorsarea situațiilor de criză determinate de rațiuni de ordin etnic, religios etc., activitatea O.S.C.E. manifestându-se atât prin soluționarea directă a unor litigii între țările participante, cât și prin trimiterea de observatori, misiuni, delegații, care au sarcina elaborării unor rapoarte, în legătură cu care se vor întreprinde discuții sau purta negocieri, după caz, în scopul soluționării problemelor semnalate. O asemenea competență apare și ea posibil de a fi menținută în continuare, chiar în condițiile unificării Europei și adoptării unei structuri federale.

Cu toate acestea, nu este lipsit de interes să semnalăm că statele federale nu au acceptat niciodată competența unor organisme din exteriorul lor care să soluționeze probleme litigioase ce ar fi intervenit între entitățile lor federate. Chiar înainte de adoptarea Constituției S.U.A., Congresul a fost acela care a soluționat un diferend ce se ivise între două state confederate nord americane - Virginia și Maryland - în legătură cu folosirea apelor fluviului Potomac¹⁰. Posibilitatea unei "medieri" britanice înainte de declanșarea conflictului ce a premers războiului civil din anii 1861-1865 a fost privită cu neîncredere de către statele nordiste și, în consecință, nu a fost acceptată.

Constituția S.U.A. din 1787 prevede în mod expres, în art.3, că sunt de competența Curții Supreme litigiile dintre diversele state membre ale Uniunii sau dintre un stat și cetățeni ai altui stat.

Constituția Germaniei - de asemenea stat federal - prevede că sunt de competența Tribunalului Constituțional Federal litigiile dintre diversele lănderuri, în situația în care ele apar ca subiecte de drept public.

7. În ceea ce privește relația dintre **Uniunea Europeană și N.A.T.O.**, în perspectiva integrării continentului european într-o structură federală, lucrurile sunt puțin mai delicate. Extinderea competenței Uniunii Europene și în domeniul apărării ridică, indiscutabil, problema unei redimensionări a relațiilor dintre țările europene și S.U.A. Dat fiind faptul că Alianța Nord-Atlantică are o foarte lungă istorie, de peste jumătate de secol, și că ea a contribuit în numeroase ocazii la afirmarea punctelor comune și a valorilor ce au aceeași importanță atât pentru S.U.A. și Canada, cât și pentru țările europene, o desprindere a țărilor europene de Alianță ar fi greu de imaginat. Cu toate acestea, pe măsură ce Europa va deveni mai puternică și mai integrată, ea va revendica - firește - un rol mai important în organismele politice și decizionale ale NATO.

Un rol sporit al Europei în problemele militare va necesita, firește, o politică suplă de relații între S.U.A. și țările europene, o mai largă cooperare, depășirea unor puncte de vedere deosebite în anumite probleme, fiind situate pe primul plan valorile comune fundamentale ale democrației, care au determinat constituirea acestei organizații.

10 **Scurtă istorie a Statelor Unite ale Americii**, Editura "Silex", București, 1993, pag.49.

8. O problemă de mai mare acuitate va fi, însă, corelația ce va trebui să existe în viitor între **Curtea de Justiție a Uniunii Europene și instanțele judiciare naționale ale statelor**, culminând cu tribunalele sau curțile lor supreme.

Dacă Europa va avea o Constituție este, firește, cert că ordinea constituțională a statelor membre va trebui subsumată ordinii constituționale ce se edifică la nivel european. Nu va putea exista o anumită ordine constituțională generală a Europei și ordini constituționale disparate, diverse, fărâmițate, care ar contraveni într-un fel sau altul viitoarei constituții europene.

Aceasta nu implică însă, numai, cum au făcut deja o serie de țări - printre care Franța -, reforme constituționale, de natură a permite aplicarea fără dificultăți a dreptului comunitar¹¹. Este necesară preluarea de către Curtea Europeană de Justiție a unor prerogative de interpretare a normelor viitoarei Constituții Europene. Legătura dintre Curțile constituționale și noua Curte Europeană de Justiție (o denumim astfel deoarece ea va trebui să dobândească, inevitabil, și o serie de prerogative noi) va trebui să fie o legătură simplă și flexibilă, acționând în dublu sens: pe de o parte, curțile constituționale ale statelor vor trebui să interpreteze și să soluționeze problemele de constituționalitate, ținând seama în cel mai înalt grad de prevederile Constituției Europene; pe de altă parte, Curtea Europeană de la Luxemburg nu va putea ignora specificitățile naționale reflectate în constituțiile pe care le-a elaborat fiecare popor. Respectul principiului "subsidiarității" va trebui să asigure ca numai acele aspecte care țin de ordinea constituțională europeană să poată fi discutate în cadrul Curții, prerogativele diferitelor Curți Constituționale rămânând neatinse în ceea ce privește dezbaterăa unor probleme ce pun în discuție aspecte proprii legate de ordinea constituțională internă a fiecărei țări.

În ceea ce privește jurisdicțiile naționale în alte domenii decât cele constituționale, acestea rămân, firește, în competența deplină a statelor.

9. La nivel european există, desigur, și alte forme de jurisdicție supranațională, cum ar fi de pildă **Tribunalul de la Haga** pentru judecarea crimelor comise cu prilejul operațiunilor militare ce s-au desfășurat în fosta Iugoslavie. Ar fi greu de conceput, însă, ca acest tribunal internațional - care a fost creat printr-o Rezoluție a Consiliului de Securitate al O.N.U. - să treacă în subordinea unui forum european, deoarece rațiunile care au stat la înființarea sa au fost nu europene, ci mondiale (O.N.U. cuprinde 189 de state membre).

Amintim în această privință că țările europene au o îndelungată tradiție și în promovarea justiției penale internaționale. Primul caz de justiție europeană s-a produs în 1474, când mai multe puteri europene ale epocii au dispus judecarea lui Peter von Hagenbach, guvernator numit de ducele Burgundiei la conducerea cetății Breisach, care comisese acte de teroare, violențe, brutalități, violuri și acte de confiscare ilegală a proprietăților¹².

Acest prim caz de justiție europeană, puțin menționat în lucrările de specialitate, prezintă totuși o anumită importanță, deoarece învederează faptul că europenii au dorit întotdeauna să-și sancționeze propriii criminali pe calea unor mecanisme statornicite de ei și cu participarea lor exclusivă.

Judecarea criminalilor de război germani în 1945, la Nurnberg, de către un tribunal internațional în care alături de judecători europeni a participat și un judecător american, nu a diminuat cu nimic - dacă putem spune așa - caracterul precumpănitor "european" al acestei forme de jurisdicție. Prezența unui judecător american, a unor acuzatori americani și a unor cadre de juriști din S.U.A. (țară care nu face parte din Europa) se explică prin aceea că S.U.A. au avut un rol precumpănitor în cel de al doilea război mondial, contribuind în mod decisiv la asigurarea victoriei asupra Germaniei și aliaților săi.

Acțiunea de judecare și sancționare a criminalilor de război a fost însă și a rămas prin scopurile sale, prin martorii audiați, prin naționalitatea inculpaților, o acțiune cu caracter precumpănitor european.

11 Joël Rideau, **Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes**, 3e édition, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1999, pag.903 și urm.

12 Stelian Scăunaș, **Drept internațional umanitar**, Editura BURG, Sibiu, 2001, pag.149.

Iată de ce, când se discută de pe diverse poziții și cu argumente dintre cele mai variate, posibilitatea înfăptuirii unei federații europene, este necesar să se aibă în vedere și posibilitatea ca Europa - ea însăși - să decidă asupra unor fapte foarte grave de încălcare a dreptului internațional, care pun în pericol atât pacea, cât și construcția europeană.

10. Ajungem astfel la o altă problemă deosebit de interesantă pe care trebuie să o soluționeze viitorul, și anume problema relațiilor dintre viitoarea jurisdicție europeană, îmbogățită și amplificată în ceea ce privește competențele, și jurisdicția mondială, forumurile judiciare care există la nivel mondial. O asemenea relație va trebui - credem - să fie menținută în forma actuală, deoarece dacă Europa este un continent având o capacitate extraordinară și dispunând de resurse spirituale deosebite, ea nu este totuși singurul continent.

Justiția mondială ia în considerație atât valorile europene cât și valorile pe care le-au ridicat la rang de principii alte civilizații, istoria și practica milenară a altor țări.

x x
x

Încercând să conchidem asupra perspectivelor unei jurisdicții europene în condițiile integrării, nu putem decât să subliniem valoarea și spiritul previzional al observației făcute de Napoleon, și anume aceea că "federația europeană va sosi mai devreme sau mai târziu, prin forța lucrurilor"¹³.

Succesul viitoarei federații europene, ca și al ordinii juridice pe care aceasta este chemată să o instaureze, depinde de viitorul său democratic, de înalta adevărată la principiile egalității partenerilor care vor compune federația europeană, ca și de preeminența neabătută a marilor valori ale drepturilor omului, care i-au conferit Europei un rol necontestat în marile transformări democratice care au premers acestui mileniu.

Bibliografie:

1. Bitsch, Marie-Thérèse *Histoire de la construction européenne*, Editions Complexe, Paris, 1996;
2. Boulouis, Jean, Chevalier, Roger-Michel, *Grands arrêts de la Cour de Justice des Communautés européennes*, 6e édition, tome I, Paris, Dalloz, 1994;
3. Duculescu, Victor, *Dreptul integrării europene. Tratat elementar*, București, Editura Lumina Lex, 2003;
4. Duculescu, Victor, Duculescu, Georgeta, *Justiția europeană. Mecanisme, deziderate și perspective*, București, Editura Lumina Lex, 2002;
5. Favret, Jean-Marc, *Droit et pratique de l'Union Européenne*, 4-e édition, Gualino editeur, 2003;
6. Rideau, Joël, *Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes*, 3e édition, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1999;
7. Scăunaș, Stelian, *Drept internațional umanitar*, Sibiu, Editura BURG, 2001;
8. Zlătescu, Victor Dan, *Drept privat comparat*, Editura OSCAR PRINT, București, 1997.

13 citat de F.I.Feraru, **op.cit.**, pag.16.